

Onderzoek naar de status van het Russisch Ereveld te Leusden

Remco Reiding, Stichting Russisch Ereveld, 4 september 2015

Wie is de eigenaar?

Op 14 februari 1947 vraagt de minister van oorlog aan de burgemeester van Amersfoort te overwegen ruimte te vinden voor Russische en andere geallieerde oorlogsslachtoffers, die dan nog in Margraten begraven liggen¹. Het Rijk (begroting ministerie van oorlog) vergoedt alle kosten²³⁴⁵⁶ voor opgraving⁷, overbrenging⁸⁹, aankoop van de grond en aanleg van het ereveld¹⁰¹¹ inclusief de muur¹²¹³, de achterwand¹⁴, de obelisk¹⁵¹⁶, het hek¹⁷¹⁸, de vlaggenstokken¹⁹, de betonnen nummerblokken²⁰²¹ en onverwachte meerkosten²². De grond wordt uit het gemeentelijk grondbedrijf genomen²³, op kosten van het Rijk²⁴, dat daarmee eigenaar van de betreffende grond wordt.

De grond is dan ook geen eigendom van de Sovjet-autoriteiten. Slechts het gebruik van de grond wordt de Russen aangeboden²⁵. Sterker nog, middels een memorandum benadrukt de minister van oorlog nog eens dat het "niet wenselijk [is] om een deel der aanlegkosten van de Russische begraafplaats te Amersfoort aan de Russische Staat in rekening te brengen". Alle inrichtingskosten komen "ten laste van de Nederlandse Staat (begroting Ministerie van Oorlog)" "en niet, zoals dit bij andere Geallieerde militaire begraafplaatsen de gewoonte is, uitsluitend de grondaankoop"²⁶.

De uitnodigingen voor de officiële opening van het Russisch Ereveld zijn verstuurd door het Nederlandse ministerie van oorlog, namens de Regering²⁷. Tijdens de officiële opening van het Russisch Ereveld bekrachtigde de minister van oorlog de ereplicht die het Rijk op zich heeft genomen:

'Door voor deze gevallen van vreemde nationaliteit een afzonderlijk grafveld te bestemmen en door dit grafveld in te richten volgens de traditie van het land hunner herkomst, heeft Harer Majesteits Regering de erkentelijkheid van Haarzelve en van het Nederlandse volk tot uitdrukking willen brengen ten aanzien van de soldaten van de Unie van Socialistische Soviet Republieken, die in de grote strijd voor Vrijheid en Recht gevallen zijn. [...]
*Het zal der Nederlandse Regering een eer en een voorrecht zijn om tot in lengte van dagen deze grafstenen zorgvuldig te mogen onderhouden; zij beschouwt dit als een plicht van piëteit jegens hen, die ook voor de Nederlandse zaak het hoogste offer brachten; dat zij hier, ver van hun Vaderland, in vrede mogen rusten!'*²⁸

De ambassadeur van de USSR in Nederland bedankt de Dienst Identificatie en Berging van het ministerie van oorlog voor "de door U betoonde zeer grote energie, zorg en toewijding bij het opsporen en ter aarde bestellen in Nederland van het stoffelijk overschot der Sowjetmilitairen [...] en eveneens voor het aanleggen van het keurige kerkhof en het oprichten van een fraai gedenkteken"²⁹.

In verdere correspondentie worden de graven op het Russisch Ereveld voortaan "militaire rijksgraven" genoemd³⁰. Ook in de administratie van de latere beheerder, de Nederlandse Oorlogsgravenstichting, staan de graven te boek als "militaire rijksgraven van het Koninkrijk der Nederlanden"³¹.

In 1958 uiten de Sovjet-autoriteiten de wens om het ereveld grondig te renoveren en onder meer individuele grafstenen te plaatsen. De Sovjet-autoriteiten bieden aan de kosten "for its own account"³² te nemen, maar de Nederlandse regering verklaart "elke overdracht van eigendom of toekenning van zakelijke rechten aan de U.S.S.R. ongewenst", inclusief enig "recht van opstal", waardoor ook de nieuwe grafstenen eigendom worden van de eigenaar van het ereveld, te weten het Rijk³³:

Overeenkomsten zoals die tussen Nederland en het Verenigd Koninkrijk nopens de graven van leden van de strijdkrachten van het Britse Gemenebest op Nederlands grondgebied d.d. 10 juli 1951 Trb. 1951/115 alsmede tussen Nederland en de V.S. d.d. 11 april 1947 Trb. 1952 no. 31 gesloten, bestaan met de U.S.S.R. niet.

Bij rondschrijven van de Minister van Oorlog van 13 maart 1948, Directie Adm. Diensten, Afd. B 6, bureau 1, no. 340 aan de Burgemeester werd t.a.v. grafonderhoud onder meer het volgende bepaald.

1. Door het Rijk worden gedragen de kosten van huur c.q. aankoop, inrichting en onderhoud van militaire rijksgraven en van civiele rijksgraven.

2. Onder militaire rijksgraven worden verstaan de in Nederland gelegen graven:

a. van Nederlandse militairen, [...]

b. van militairen van andere nationaliteit.

Gesneuveld of overleden tijdens de oorlog 1914-1918 en de oorlog 1940-1945, tot het tijdstip waarop de laatste geallieerde troepen of de laatste krijgsgevangenen het grondgebied van het Rijk van Europa zullen hebben verlaten, voor zover niet liggende op uitsluitend militaire kerkhoven.

3. [...]

4. Het Rijk treedt t.a.v. militaire en civiele rijksgraven als eigenaar, c.q. huurder op in de zin van art. 12 der Begrafeniswet. (Art. 12, lid 2 Begrafeniswet

[...]

Krachtens een overeenkomst op 22 dec. 1948 tussen de Minister van Oorlog en de Oorlogsgravenstichting gesloten, kunnen graven ter verzorging aan laatstgenoemde stichting worden overgedragen. Telkenmale wanneer dit geschiedt zullen door de Minister de er bij betrokken Burgemeester, c.q. Beheerders der begraafplaatsen ter zake in kennis worden gesteld (art. 2.).

De Oorlogsgravenstichting neemt op zich op haar kosten zorg te dragen voor het behoorlijk en piëteitvol onderhoud en de verfraaiing dezer graven. (art. 1, lid 2).

Het Rijk blijft eigenaar dezer graven in de zin van artikel 12 der wet van 10 april 1869, (816 no. 65) zoals deze nader is gewijzigd.

[...]

Waar echter de zeggenschap van de Nederlandse overheid over onderhavige begraafplaatsen, gelet op de mogelijkheid van het aanbrengen van ongewenste opschriften, politieke demonstraties, etc. zo min mogelijk dient te worden beknot, wil elke overdracht van eigendom of toekenning van zakelijke rechten aan de U.S.S.R. ongewenst voorkomen, en derhalve ook eerder bedoeld recht van opstal. (Zonder recht van opstal zullen de door de U.S.S.R. te plaatsen gedenkstenen evenals de grafstenen (voor zover "aardvast") en de beplantingen eigendom worden van de eigenaar van de grond. (655, 656 B.W.).

Ook de Oorlogsgravenstichting spreekt de hoop uit dat het eigendom van de grafstenen en monumenten "toevalt aan de eigenaar van de grond, in casu de Nederlandse overheid"³⁴.

Er zijn geen documenten bekend, waaruit blijkt dat de Sovjet-autoriteiten enig eigendomsrecht kunnen ontlenen aan het Russisch Ereveld, de muur, de obelisk, de grafstenen en andere opstallen.

Kortom, het Koninkrijk der Nederlanden (het Rijk) is eigenaar van het Russisch Ereveld, de grond, de obelisk, de muur, de grafstenen en alle andere opstallen die bij de volledig door het ministerie van oorlog bekostigde aanleg op het ereveld zijn geplaatst evenals hoogstwaarschijnlijk van de opstallen die bij de grootscheepse renovatie in 1962 op het ereveld zijn geplaatst.

Wie is verantwoordelijk voor het beheer en onderhoud?

Het ministerie van oorlog wil het beheer en onderhoud in één hand houden en laten uitvoeren door de medewerkers van de algemene begraafplaats Rusthof te Amersfoort³⁵. De gemeente Amersfoort stemt daarmee in en verstaat onder het onderhoud de volgende werkzaamheden: "het schoonhouden van het terrein en de paden, het onderhoud van bomen en beplanting, bemesting, waterverbruik, voorts het onderhoud en schoonhouden van de muur, het toegangshek, gedenkteken en verdere voorwerpen (incl. eventueel verven), bestrating en de kosten van toezicht op al deze werkzaamheden.

Niet onder het onderhoud vallen het eventueel geheel of gedeeltelijk vernieuwen of herstellen van enig voorwerp op de begraafplaats aanwezig, behalve het vernieuwen van planten en heesters."³⁶ De verantwoordelijkheid hiervan blijft liggen bij de opdrachtgever: het Rijk via het ministerie van oorlog.

De minister van oorlog stemt in met de uitbesteding van deze werkzaamheden³⁷.

Vanaf 1 januari 1956 neemt de Oorlogsgravenstichting (OGS) "het onderhoud en het verzorgen van de graven" over van het ministerie van oorlog³⁸. De OGS wordt daarmee houder van het Russisch Ereveld. De OGS besteedt de onderhoudswerkzaamheden eveneens uit aan de gemeente Amersfoort en houdt daarop als nieuwe beheerder zelf toezicht. Per 1 januari 1970 voert de Oorlogsgravenstichting de onderhoudswerkzaamheden in eigen beheer uit³⁹⁴⁰.

De Oorlogsgravenstichting bevestigt in 1975 dat er "geen overeenkomst met de Sovjet-Unie omtrent het onderhoud van wederzijdse oorlogsgraven" bestaat⁴¹. Er zijn geen documenten bekend, waaruit blijkt dat de Sovjet-autoriteiten enige verantwoordelijkheid hebben voor het onderhoud op het Russisch Ereveld danwel voor de kosten van dit onderhoud. (De Russische autoriteiten beschouwen zich sinds het uiteenvallen van de Sovjet-Unie als erfgenaam van de Sovjet-Unie.)

Kortom: de Oorlogsgravenstichting is verantwoordelijk voor beheer en onderhoud.

Geraadpleegde bronnen:
Archief Eemland
Centraal Archieven Depot van het ministerie van defensie
Archief van het ministerie van buitenlandse zaken
Nationaal Archief
Archief van de Ambassade van de Russische Federatie

---

¹ Brief van de minister van oorlog aan de burgemeester van Amersfoort, 14.02.1947; in: Archief Eemland, Toegangsnummer: 0002.02, Archief titel: Gemeentebestuur Amersfoort, Secretarie-archief van de gemeente Amersfoort, 1946-1974, 2.06.5.1.1.1. Algemene begraafplaatsen (-1.776.111), 2159 (Stukken betreffende het Russische ereveld op de begraafplaats Rusthof).

² Concept-brief van Burgemeester en Wethouders van Amersfoort aan de minister van oorlog, 26.03.1947; in: Archief Eemland, Toegangsnummer: 0002.02, Archief titel: Gemeentebestuur Amersfoort, Secretarie-archief van de gemeente Amersfoort, 1946-1974, 2.06.5.1.1.1. Algemene begraafplaatsen (-1.776.111), 2159 (Stukken betreffende het Russische ereveld op de begraafplaats Rusthof).

³ Brief van de minister van oorlog aan B&W van Amersfoort, 08.04.1948; in: Centraal Archieven Depot van het Ministerie van Defensie, Archief SoZa MinDef, Geallieerde Kerkhoven, Doos 15, Bundel Russen, Fransen enz. Ook in: Archief Eemland, Toegangsnummer: 0002.02, Archief titel: Gemeentebestuur Amersfoort, Secretarie-archief van de gemeente Amersfoort, 1946-1974, 2.06.5.1.1.1. Algemene begraafplaatsen (-1.776.111), 2159 (Stukken betreffende het Russische ereveld op de begraafplaats Rusthof).

⁴ Afschrift Centrale Boekhouding voor de Gemeentebedrijven, 08.11.1948; Nationaal Archief, 5.050.5220 (DIB), 38.

⁵ Brief van de minister van oorlog aan de burgemeester van Amersfoort, 24.11.1948; Nationaal Archief, 5.050.5220 (DIB), 38.

⁶ Brief van de burgemeester van Amersfoort aan de burgemeester van Texel, 24.12.1948; in: Archief Eemland, Toegangsnummer: 0002.02, Archief titel: Gemeentebestuur Amersfoort, Secretarie-archief van de gemeente Amersfoort, 1946-1974, 2.06.5.1.1.1. Algemene begraafplaatsen (-1.776.111), 2159 (Stukken betreffende het Russische ereveld op de begraafplaats Rusthof).

⁷ Intern verslag van de Dienst Identificatie en Berging van het ministerie van oorlog voor de minister van oorlog, voorjaar 1948; Nationaal Archief, 5.050.5220 (DIB), 110.

⁸ Brief N.V. Nederlandsche Spoorwegen aan de Dienst Identificatie en Berging van het ministerie van oorlog, 18.03.1948; Nationaal Archief, 5.050.5220 (DIB), 110.

⁹ Brief N.V. Nederlandsche Spoorwegen aan de Dienst Identificatie en Berging van het ministerie van oorlog, 21.05.1948; Nationaal Archief, 5.050.5220 (DIB), 110.

¹⁰ Brief van de minister van oorlog aan de burgemeester van Amersfoort, 03.07.1947; in: Archief Eemland, Toegangsnummer: 0002.02, Archief titel: Gemeentebestuur Amersfoort, Secretarie-archief van de gemeente Amersfoort, 1946-1974, 2.06.5.1.1.1. Algemene begraafplaatsen (-1.776.111), 2159 (Stukken betreffende het Russische ereveld op de begraafplaats Rusthof). Ook in: Centraal Archieven Depot van het Ministerie van Defensie, Archief SoZa MinDef, Geallieerde Kerkhoven, Doos 15, Bundel Russen, Fransen enz.

¹¹ Begroting voor de uitbreiding van de algemene begraafplaats "Rusthof" te Amersfoort ten behoeve van het aan te leggen Russische gedeelte; 30.09.1947; in: Archief Eemland, Toegangsnummer: 0002.02, Archief titel: Gemeentebestuur Amersfoort, Secretarie-archief van de gemeente Amersfoort, 1946-1974, 2.06.5.1.1.1. Algemene begraafplaatsen (-1.776.111), 2159 (Stukken betreffende het Russische ereveld op de begraafplaats Rusthof).

¹² Brief van de directeur van gemeentewerken aan B & W van Amersfoort, 15.03.1947; in: Archief Eemland, Toegangsnummer: 0002.02, Archief titel: Gemeentebestuur Amersfoort, Secretarie-archief van de gemeente Amersfoort, 1946-1974, 2.06.5.1.1.1. Algemene begraafplaatsen (-1.776.111), 2159 (Stukken betreffende het Russische ereveld op de begraafplaats Rusthof).

¹³ Begroting voor te maken muur rondom het aan te leggen Russische gedeelte van de begraafplaats "Rusthof" te Amersfoort, 30.09.1947; in: Archief Eemland, Toegangsnummer: 0002.02, Archief titel: Gemeentebestuur Amersfoort, Secretarie-archief van de gemeente Amersfoort, 1946-1974, 2.06.5.1.1.1. Algemene begraafplaatsen (-1.776.111), 2159 (Stukken betreffende het Russische ereveld op de begraafplaats Rusthof).

¹⁴ Brief van de directeur van gemeentewerken Amersfoort aan de Dienst Identificatie en Berging van het ministerie van oorlog, 05.06.1948; Nationaal Archief, 5.050.5220 (DIB), 38.

¹⁵ Zie 10.

¹⁶ Brief van de directeur van gemeentewerken van Amersfoort aan de Dienst Identificatie en Berging van het ministerie van oorlog, 20.03.1948; Nationaal Archief, 5.050.5220 (DIB), 38.

¹⁷ Zie 10.

¹⁸ Brief van de directeur van gemeentewerken aan de Dienst Identificatie en Berging van het ministerie van oorlog, 13.05.1948; Nationaal Archief, 5.050.5220 (DIB), 38.

¹⁹ Zie 13.

²⁰ Brief van de stadsarchitect aan de Dienst Identificatie en Berging van het ministerie van oorlog, 28.01.1948; Nationaal Archief, 5.050.5220 (DIB), 110.

²¹ Zie 17.

²² Brief van de directeur van gemeentewerken Amersfoort aan B&W, 05.06.1948; in: Archief Eemland, Toegangsnummer: 0002.02, Archief titel: Gemeentebestuur Amersfoort, Secretarie-archief van de gemeente Amersfoort, 1946-1974, 2.06.5.1.1.1. Algemene begraafplaatsen (-1.776.111), 2159 (Stukken betreffende het Russische ereveld op de begraafplaats Rusthof).

-
- ²³ Verslag van de chef der afdeling eigendommen en grondbedrijf, 29.07.1947; in: Archief Eemland, Toegangsnummer: 0002.02, Archief titel: Gemeentebestuur Amersfoort, Secretarie-archief van de gemeente Amersfoort, 1946-1974, 2.06.5.1.1.1. Algemene begraafplaatsen (-1.776.111), 2159 (Stukken betreffende het Russische ereveld op de begraafplaats Rusthof).
- ²⁴ Brief van de burgemeester van Amersfoort aan de gemeenteraad, 23.09.1947; in: Archief Eemland, Toegangsnummer: 0002.02, Archief titel: Gemeentebestuur Amersfoort, Secretarie-archief van de gemeente Amersfoort, 1946-1974, 2.06.5.1.1.1. Algemene begraafplaatsen (-1.776.111), 2159 (Stukken betreffende het Russische ereveld op de begraafplaats Rusthof).
- ²⁵ Brief van de minister van oorlog aan de minister van buitenlandse zaken, 03.07.1947; in: Centraal Archieven Depot van het Ministerie van Defensie, Archief SoZa MinDef, Geallieerde Kerkhoven, Doos 15, Bundel Russen, Fransen enz.
- ²⁶ Memorandum minister van oorlog, 08.04.1948; Nationaal Archief, 5.050.5220 (DIB), 110.
- ²⁷ Overzicht van de gehouden besprekingen in verband met de opening van het Russische Kerkhof te Amersfoort, 08.10.1948, Nationaal Archief, 5.050.5220 (DIB), 38 én Nationaal Archief, 2.05.117 (min. buza. 1945-1954), 13040.
- ²⁸ Rede van Zijne Excellentie, de minister van oorlog, te houden bij de opening van het eregrafveld voor gevallen Russen, op de algemene begraafplaats 'Rusthof' te Amersfoort, 18.11.1948, Nationaal Archief, 5.050.5220 (DIB), 38.
- ²⁹ Brief van de ambassadeur van de USSR aan de Dienst Identificatie en Berging van het ministerie van oorlog, 22.11.1948; in: Centraal Archieven Depot van het Ministerie van Defensie, Archief SoZa MinDef, Geallieerde Kerkhoven, Doos 15, Bundel Russen, Fransen enz.
- ³⁰ Brief van de minister van oorlog aan de burgemeester van Amersfoort, 11.09.1947; in: Archief Eemland, Toegangsnummer: 0002.02, Archief titel: Gemeentebestuur Amersfoort, Secretarie-archief van de gemeente Amersfoort, 1946-1974, 2.06.5.1.1.1. Algemene begraafplaatsen (-1.776.111), 2147 (Stukken betreffende het onderhoud en de ontruiming van graven voor militairen en andere oorlogsslachtoffers, 1946-1972).
- ³¹ Afschrift uit "grafregister" van de Nederlandse Oorlogsgravenstichting, 27.07.1995.
- ³² Brief van de ambassadeur van de USSR aan de minister van buitenlandse zaken, 02.04.1958; Nationaal Archief, 2.05.117 (min. buza. 1955-1964), 13234.
- ³³ Memorandum van Bureau Juridische Zaken van de Directie Algemene Zaken (DAZ/JZ), 'Begraafplaatsen van Sovjet-burgers', 02.01.1961; Nationaal Archief, 2.05.117 (min. buza. 1955-1964), 13234.
- ³⁴ Memorandum van chef Departement Algemene Zaken van het ministerie van buitenlandse zaken (DAZ) aan de afdeling Juridische Zaken van DAZ, 31.08.1961; Nationaal Archief, 2.05.117 (min. buza. 1955-1964), 13234.
- ³⁵ Brief van de minister van oorlog aan B&W van Amersfoort, 11.09.1947; in: Archief Eemland, Toegangsnummer: 0002.02, Archief titel: Gemeentebestuur Amersfoort, Secretarie-archief van de gemeente Amersfoort, 1946-1974, 2.06.5.1.1.1. Algemene begraafplaatsen (-1.776.111), 2159 (Stukken betreffende het Russische ereveld op de begraafplaats Rusthof).
- ³⁶ Brief van de directeur van gemeentewerken van Amersfoort aan B&W van Amersfoort, 29.06.1948; in: Archief Eemland, Toegangsnummer: 0002.02, Archief titel: Gemeentebestuur Amersfoort, Secretarie-archief van de gemeente Amersfoort, 1946-1974, 2.06.5.1.1.1. Algemene begraafplaatsen (-1.776.111), 2159 (Stukken betreffende het Russische ereveld op de begraafplaats Rusthof).
- ³⁷ Brief van de minister van oorlog aan de burgemeester van Amersfoort, 12.10.1948; in: Archief Eemland, Toegangsnummer: 0002.02, Archief titel: Gemeentebestuur Amersfoort, Secretarie-archief van de gemeente Amersfoort, 1946-1974, 2.06.5.1.1.1. Algemene begraafplaatsen (-1.776.111), 2159 (Stukken betreffende het Russische ereveld op de begraafplaats Rusthof).
- ³⁸ Brief van de minister van oorlog aan de burgemeester van Amersfoort, 04.02.1956; in: Archief Eemland, Toegangsnummer: 0002.02, Archief titel: Gemeentebestuur Amersfoort, Secretarie-archief van de gemeente Amersfoort, 1946-1974, 2.06.5.1.1.1. Algemene begraafplaatsen (-1.776.111), 2159 (Stukken betreffende het Russische ereveld op de begraafplaats Rusthof).
- ³⁹ Brief van de Oorlogsgravenstichting aan B&W van Amersfoort, 15.08.1969; in: Archief Eemland, Toegangsnummer: 0002.02, Archief titel: Gemeentebestuur Amersfoort, Secretarie-archief van de gemeente Amersfoort, 1946-1974, 2.06.5.1.1.1. Algemene begraafplaatsen (-1.776.111), 2159 (Stukken betreffende het Russische ereveld op de begraafplaats Rusthof).
- ⁴⁰ Brief van de Oorlogsgravenstichting aan B&W van Amersfoort, 30.03.1971; in: Archief Eemland, Toegangsnummer: 0002.02, Archief titel: Gemeentebestuur Amersfoort, Secretarie-archief van de gemeente Amersfoort, 1946-1974, 2.06.5.1.1.1. Algemene begraafplaatsen (-1.776.111), 2159 (Stukken betreffende het Russische ereveld op de begraafplaats Rusthof).
- ⁴¹ Brief van de Oorlogsgravenstichting aan het ministerie van buitenlandse zaken, 06.05.1975; in: Archief ministerie van buitenlandse zaken, code 8, 1975-1984 / 1516. Russische oorlogsgraven op Texel en in Amersfoort.